

UTILIZAREA ÎNREGISTRĂRILOR VIDEO ÎN FORMAREA INIȚIALĂ A CADRELOR DIDACTICE

GEORGETA DIAC ¹
VERSAVIA CURELARU ²
DANIELA MUNTELE HENDREȘ ³

Rezumat:

Lucrarea de față își propune să evidențieze, pe baza literaturii de specialitate, importanța utilizării mijloacelor didactice audio-video în etapele timpurii ale formării teoretice a viitorilor profesori.

Într-un demers teoretic-argumentativ, vor fi discutate avantajele expunerii studenților la experiențe sistematice de observare a secvențelor filmate în medii autentice. Ipoteza de la care am plecat este aceea că, încă din anul întâi, studenții ar trebui să observe indirect, în timpul cursurilor și seminariilor, lecțiile susținute de cadre didactice preuniversitare, prin intermediul înregistrărilor de secvențe filmate *in vivo*. Aceste mijloace didactice pot asigura suportul explicativ al multora dintre teoriile psihopedagogice, înțelegerea procesului didactic în dinamica și complexitatea sa, transferul de cunoștințe în context practic-aplicativ, pot contribui la formarea și exersarea deprinderilor observative: analiza din postura de observator a unui fapt concret, compararea unui aspect filmat cu ceea ce a trăit sau observat în perioada propriei școlarități, generalizarea unui comportament sau fapt observat în film într-un alt context școlar, interpretarea și conștientizarea unor situații specifice contextului școlar, anticiparea unor soluții la probleme școlare reale sau posibile (Colestock & Sherin 2009, apud Gaudin & Chalies, 2010). În consecință, ele ar putea facilita trecerea de la noțiunile teoretice vehiculate în spațiul universitar la realitatea clasei de elevi (Gaudin & Chalies, 2010).

Cuvinte cheie: formare inițială, alfabetizare vizuală, cercetarea rolului înregistrărilor video.

Abstract:

The aim of our paper is to underline, based on the literature research, the importance of the use of videotaped classroom sequences, during the teacher's initial professional training. The theoretical-argumentative approach will discuss the advantages of the systematically exposure of the students to the real educational life experiences observed on the recorded films. Before going into real classes as student to directly assist school teachers in their

¹ lect. univ. dr., Universitatea „Al.I.Cuza” Iași, getad@uaic.ro

² lect. univ. dr., Universitatea „Al.I.Cuza” Iași, versavia.curelaru@uaic.ro

³ lect. univ. dr., Universitatea „Al.I.Cuza” Iași, dhendres@mail.psih.uaic.ro

work, students would benefit of the videotaped sequences for discussion and learning teaching and class management skills. These didactic means could guarantee explanatory support for many of the psycho pedagogical theories, for understanding the complexity and dynamic of the didactic process, for knowledge exchange in a practical and applicative context, could contribute to observation skills development. It could also facilitate the comparison with own experiences as a former student during the childhood, enhancing awareness concerning possible or real problem's solutions [Colestock & Sherin 2009, apud Gaudin & Chalies, 2010]. As a consequence the transition from the abstract notions which are disseminated in the academic field to the class reality [Gaudin & Chalies, 2010] is going to be done with a stronger perceived control of the student, on the base of the observational learning from the real educational activities.

Keywords: initial professional training for teachers, visual teaching, videotaped sequences role research.

1. Formarea inițială a viitoarelor cadre didactice- realități și necesități

Universitățile din România reprezintă în momentul de față principalele instituții de formare inițială a cadrelor didactice, atât în domeniul specialității pentru care se pregătesc, cât și în domeniul psihopedagogic [Legea Educației Naționale, 2011]. Organizată pe două niveluri, pregătirea psihopedagogică inițială se realizează în prezent de către Departamentele de pregătire a personalului didactic, concomitent cu studiile de specialitate respectiv de licență (nivelul I) și master (nivelul II) sau în regim postuniversitar (pentru ambele niveluri), pe baza unei metodologii proprii și a legislației în vigoare.

O caracteristică importantă a sistemului actual de formare inițială a cadrelor didactice este preocuparea pentru profesionalizare, în vederea asigurării unei resurse umane competente, care să facă față la cele mai diverse provocări pe care le presupune învățământul în societatea de astăzi. Această orientare s-a dezvoltat din nevoia de legitimare a profesiei didactice în câmpul celorlalte profesii și presupune definirea unei identități, care să reunească într-un model capacități și competențe, pe baza asimilării unui set de cunoștințe [Păun, 2002].

În acest nou context, se impune elaborarea unui model al formării inițiale centrat pe integrarea competențelor profesionale și transversale într-un profil al viitorului cadru didactic „expert”, practicant cu înaltă calificare, reflexiv și capabil de adaptare eficientă la situații profesionale concrete. Cu toate că ar părea că dezvoltarea competențelor cadrului didactic este o sarcină ce ține mai curând de stagiile de practică pedagogică, specialiștii din domeniu susțin necesitatea unei abordări integrate, coerente, care să aibă în vedere întregul parcurs al formării inițiale [Perrenoud, 2000].

La conferința Comisiei Europene din iunie 2005 a fost elaborat și acceptat documentul intitulat *Principiile Comune Europene pentru Formarea Competențelor și Calificarea Cadrelor Didactice*, în care sunt redată caracteristicile esențiale ale profesiei didactice [apud Iucu, 2005]:

- profesii orientată către standardele de calitate în domeniul formării inițiale prin instituțiile de învățământ superior;
- profesii plasată în contextul european al dezvoltării profesionale continue / învățării și formării pe parcursul întregii vieți („*lifelong learning*”);
- profesii orientată către mobilitate atât la nivelul formării inițiale, cât și la nivelul formării continue;
- profesii bazată pe parteneriat atât în planul relațiilor interșcolare, cât și trans-școlare (industrie, agenți economici, furnizori de formare continuă).

Considerăm că nevoia de profesionalizare și formularea finalităților programelor de formare a viitorilor profesori în termeni de achiziții practice necesită restructurări la nivelul conținuturilor, dar presupune mai ales regândirea metodelor și mijloacelor de învățare. Ținând pasul cu noile invenții tehnologice și tehnice, formarea inițială a viitoarelor cadre didactice le poate valorifica. Astfel, prin utilizarea mijloacelor video se poate facilita accesul cursanților la experiențe de învățare valoroase, accelerând „procesul alfabetizării profesionale” [Gaudin & Chaliés, 2010, p. 3].

Un neajuns al formării psihopedagogice inițiale asupra căruia se pare că există un consens în literatura de specialitate este dificultatea pe care o resimt profesorii debutanți în aplicarea cunoștințelor dobândite la realitatea diversă a clasei. Prin urmare, pregătirea inițială a profesorilor ar trebui să răspundă mai mult nevoii de a practica a studenților. Dar această cerință nu este ușor de satisfăcut dacă ținem seamă de timpul limitat, de multitudinea disciplinelor psihopedagogice și de specialitate care se cer parcurse, cât și de limitările instituționale apărute în organizarea practicii pedagogice. Mai mult, unii specialiști semnalează o dilemă care trebuie rezolvată atunci când avem în vedere raportul teorie-practică în formare. Astfel, Bloomberg et al. [2013] sugerează că plasarea studenților novici în mediul real al clasei, înainte de învățarea secvențială a unor aspecte particulare ale muncii de predare, ar putea să-i copleșească. De aceea, autorii recomandă ca studenții să fie ajutați să contextualizeze aspectele teoretice pe care le învață, prin vizualizarea unor exemple de bune practici, înregistrate în clasă și prezentate în cadrul activităților de curs și seminar.

De aceea, studiul de față invită la o reflecție asupra circumstanțelor în care utilizarea înregistrărilor video ale unor modele de bune practici poate constitui o

punte de legătura între caracterul virtual al formării și realitatea din clasă. Mijloacele video par a fi instrumente perfecte prin care putem aduce în sala de curs-seminar înaintea debutului practicii pedagogice, o realitate complexă, dinamică, cum este cea a sălii de clasă [Gaudin & Chalies, 2012].

2. Alfabetizarea vizuală –mijloc de formare a competențelor profesionale

Analizând riscurile la care este supusă formarea inițială și resursele aflate la îndemâna formatorilor implicați în această activitate, am apreciat că pentru accelerarea „*alfabetizării profesionale*”, cerută de condițiile complexe ale societății actuale, *alfabetizarea vizuală* poate reprezenta o strategie eficientă. Aceasta din urmă se referă la formele și activitățile de codare și decodarea a imaginilor, într-un context formativ și poate fi echivalată cu abilități, precum „a învăța să vezi”, „a învăța să observi” sau „a învăța să dai semnificații” [Gaudin & Chalies, 2010]. A fi competent din punct de vedere vizual presupune capacități de înțelegere, analiză, interpretare și creare de informații vizuale [Metros & Woolsey, 2006]. Alfabetizarea vizuală are ca rezultat acumularea de cunoștințe și experiență în urma învățării cu mijloace vizuale și creșterea conștientizării față de ceea ce ai învățat [Messaris, 1995]. A învăța să observi este o competență care se cere formată, dezvoltată și presupune identificarea a ceea ce este important, remarcabil la clasă, a face conexiuni între situațiile din clasă și reperatele teoretice referitoare la învățare și predare, a utiliza cunoștințele și competențele psihopedagogice dobândite în contexte didactice concrete [van Es & Sherin 2002, apud Star & Strickland, 2007].

3. Cercetări recente privind utilizarea mijloacelor video

Într-o sinteză a cercetărilor privind valorificarea mijloacelor video în formarea profesorilor, Blomberg și colaboratorii săi [2013] propun o analiză a practicilor de învățare cu ajutorul acestor tehnologii, încercând să clarifice unde, când și de ce trebuie ele utilizate, cu scopul de a identifica punctele tari și limitele utilizării acestora.

Utilizarea materialelor vizuale în educație are o istorie mai îndepărtată, dar valorificarea tehnologiilor audio-video actuale în formarea profesorilor este de dată relativ recentă. Prin urmare, elaborarea și folosirea acestora în formarea inițială a profesorilor solicită din partea conectorilor de curriculum și a formatorilor competențe digitale și pedagogice, precum și multă creativitate, întrucât scopul nu este simpla vizualizare și învățare a unor tehnici specifice muncii didactice, ci și dezvoltarea unei cunoașteri reflexive a activității complexe de predare-învățare.

Potrivit autorilor, majoritatea cercetărilor empirice evidențiază rolul mijloacelor video în realizarea legăturii dintre teorie și practică. De exemplu, una din cercetările experimentale invocate de autori arată că studenții care se pregăteau pentru învățământul elementar au obținut scoruri mai mari la testele de cunoștințe și au avut abilități observative mai bune după utilizarea unor materiale video interactive decât după învățarea pe baza unui material scris.

De asemenea, tehnologiile video reprezintă instrumente eficiente de suport al învățării la disciplina managementul clasei [Overbaugh, 1995]. Un studiu realizat de Kinzer și Risko [1998, apud Bloomberg, 2013] arată că introducerea la cursuri cu ajutorul multimedia a unor situații problematice din clasă i-a determinat pe studenți să reacționeze mai adecvat la evenimentele provocatoare sau neașteptate din mediul real al clasei, în comparație cu modul în care ei au reacționat anterior expunerii audio-video.

O altă cercetare evidențiază efecte benefice superioare ale utilizării secvențelor demonstrative înregistrate față de cele ale simulării prin joc de rol. Rezultatele variate ale studiilor empirice trecute în revistă de Bloomberg et al. [2013] arată că efectele utilizării mijloacelor video asupra învățării depind de mai multe variabile, cum ar fi: scopul utilizării materialului video (explicarea unor teorii, vizualizarea unor tehnici, reflecția și observația etc.), tipul de material video (exemple de bune practici rar observate la clasă, exemple de lecții model susținute de profesioniști, exemple de lecții susținute chiar de către studenți în timpul practicii pedagogice), modul de integrare al materialului video în curriculum de formare (în cadrul cursurilor sau seminariilor de psihologie, pedagogie sau specialitate, înainte de practica la clasă, după predarea unei lecții etc.

Literatura de specialitate identifică avantajele utilizării mijloacelor și înregistrărilor video în procesul educativ-formativ. Astfel, studiile realizate evidențiază faptul că prin și cu ajutorul lor apare:

- posibilitatea observării unor situații de învățare diverse și autentice [Butler, Lee & Tippins, 2006];
- posibilitatea relevării practice a fundamentelor teoretice; „sala de clasă virtuală poate fi un instrument util pentru studenți de a construi legături de semnificații între două lumi care se ignoră reciproc destul de des ” [Ria et al.2010];
- posibilitatea unor analize repetate a materialului înregistrat în ritmuri, pe secvențe diferite dictate de interese, nevoi, conșinuturi [Yadav, 2008, Khan, Richards & Wu, 2010, apud Gaudin & Chalies, 2010].
- partajarea și discutarea ideilor în contextul analizei materialelor înregistrate facilitându-se reflecția și construcția de semnificații profesionale [Goldman et al, 2007]

- posibilitatea formării și dezvoltării competenței reflexive ipostaziată sub forma competențelor de identificare, analiză, interpretare a diverselor aspecte specifice din clasă, a competenței decizionale precum și a celei metacognitive [Lundeberg *et al*, 1999, apud Gaudin & Chalies, 2010];
- pregătirea pentru activitatea de predare prin cunoașterea și preluarea unor modele de strategii și tehnici didactice utilizate în contexte specifice, exemplare [Sherin & Van Es, 2005, apud Gaudin & Chalies, 2010].

Multiplele avantaje enumerate mai sus sunt puse în umbră de un dezavantaj major-multiplele informațiilor conținute în aceste înregistrări, fapt ce face necesară abordarea lor într-o manieră sistematică.

4. Propunere de utilizare a înregistrărilor video în formarea psihopedagogică a studenților

De mai bine de 15 ani a face, a utiliza, a analiza materiale video pentru/în pregătirea viitorilor profesori este o practică cunoscută [Sherin, 2004, apud Star & Strickland, 2007]. Interevaluarea, discuțiile colegiale pe marginea unor materiale înregistrate (*microteaching*), analiza și preluarea unor modele expert în predare (*modeling of expert teaching*), studiile de caz ilustrate video, înregistrări *in vivo* analizate de împreună cu tutorii și mentorii de practică pedagogică, prezentările hipermedia sunt modalități de utilizare a acestor mijloace în scop didactic și formativ. Realizarea dar și întrebuințarea lor lansează provocări din punct de vedere tehnic, procedural, metodic, dar chiar și etic [Derry *et al*, 2010]. De aceea, integrarea acestora în curriculum-ul de formare inițială a viitorilor profesori, ca suport pentru învățare și formare, trebuie să țină seamă de o serie de principii:

- conceperea secvențelor de învățare sprijinite de suport audio-vizual trebuie subscrisă proiectării mai generale a activităților didactice de la cursuri și seminarii și centrată pe competențele urmărite,
- tipul de video se alege în funcție de obiectivul de învățare urmărit,
- alegerea duratei secvenței video depinde de balanța cost-beneficiu, în raport cu timpul pe care îl avem la dispoziție și cu mărimea efectului pe care materialul video îl are la dispoziție,
- profesorul trebuie să cunoască foarte precis avantajele și dezavantajele mijloacelor video folosite.
- pentru atingerea scopurilor instructiv-educative se vor utiliza grile de observație care să surprindă „gesturile profesionale asociate unei competențe specifice” [Soulisse, 2013, p. 155] în contexte educaționale diverse, în care ceea ce face profesorul, ce fac/e elevul/elevii este analizat din perspective teoretice diferite, în funcție de scopul învățării.

Ceea ce propunem noi în acest moment pentru ameliorarea formării inițiale, în care suntem implicați ca formatori, vizează mai întâi constituirea unei arhive cu înregistrări video realizate în diverse situații: lecții demonstrative, lecții model, secvențe din lecții ce vor fi mai apoi introduse în situații de învățare care să-i apropie pe studenți de realitatea sălii de clasă, pornind de la bazele teoriei psihopedagogice. În acest fel, teoriile vor fundamenta demersurile aplicative la clasă ale viitorilor practicieni încă din momentul prezentării lor.

Concluzii

Dezvoltarea tehnologică rapidă, provocările pieții muncii, precaritățile sistemului de învățământ în ceea ce privește formarea inițială a viitoarelor cadre didactice stau la baza invocării importanței utilizării înregistrărilor audio- video încă din anul întâi al pregătirii psihopedagogice a studenților, în scopul configurării unor competențe profesionale cum ar fi cele observativă, reflexivă, analitică etc. Propunerea nu este una de noutate absolută; specialiștii în educație nu numai că au apreciat importanța formării unor competențe profesionale specifice meseriei didactice prin utilizarea unor realități mediate de mijloacele tehnice, dar ca atare au gândit, introdus în programele de formare de mai bine de un deceniu aceste mijloace didactice. Desigur, ca în cazul oricărui demers de proiectare, întrebuințarea unor astfel de tehnologii presupune respectarea anumitor exigențe, dintre care au fost semnalate câteva și în acest articol – selecția mijloacelor, compatibilizarea acestora cu scopurile, conținuturile și metodele etc. Toate aceste exigențe trebuie subsumate nevoii de a crea o experiență de învățare cu efecte în plan profesional.

BIBLIOGRAFIE

1. Blomberg, G., Renkl, A., Gamoran Sherin, M., Borko, H., și Seidel, T. (2013). Five research-based heuristics for using video in pre-service teacher education, în *Journal for Educational Research Online*, 5(1), 90-114. Accesat la data 14 aprilie 2015 la adresa: <http://www.j-e-r-o.com/index.php/jero/article/view/340>.
2. Butler, M. B., Lee, S., & Tippins, D. J., 2006, „Case-based methodology as an instructional strategy for understanding diversity: preservice teachers perceptions”, în *Multicultural Education*, 13(2), 20–26.
3. Derry, S. J., Pea, Roy D., Barron, B., Engle, R. A., Erikson, F., Goldman, R., Hall, R., Koschmann, T., Lemke, J.L., Sherin, M. G., Sherin, B.L., 2010, „Conducting Video Research”, în *the Learning Sciences: Guidance on Selection, Analysis, Technology, and Ethics*, *Journal of the Learning Sciences*, 19:1, 3-53.

4. Gaudin, C., & Chalies, S. (2012) „L’utilisation de la vidéo dans la formation professionnelle des enseignants novices”, în Revue française de pédagogie. Accesat la data de 18.05.2015 la adresa: <http://rfp.revues.org/3590>
5. Gaudin, C., & Chalies, S. 2010, „L’alphabétisation visuelle: vers la délimitation d’un nouveau champ de recherche en éducation et formation”, în Bulletin officiel du, 7, 01.
6. Goldman, R., Pea, R., Barron, B., & Derry, S. , 2007, „Video Research in the Learning Sciences”, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
7. Iucu, R. (2005). *Patru exerciții de politică educațională în România Tema II. Formarea cadrelor didactice*. Accesat la data de 18.05.2015 la adresa: <http://www.cedu.ro/programe/exercitii/pdf/oct/modul02.pdf>,
8. Messaris, P., 1995, Visual Literacy and Visual Culture, în D. G. Beauchamp, R. A. Braden, R. E. Griffin. (eds.): *Imagery and Visual Literacy.*, Blacksburg, VA: The International Visual Literacy Association, Inc.
9. Metros, S. E., & Woolsey, K., 2006, „Visual literacy: An institutional imperative”, în *Educause Review*, 41(3), 80–81.
10. Overbaugh, R. C., 1995, The efficacy of interactive video for teaching basic classroom management skills to pre-service teachers, în *Computers in Human Behavior*, 11 (3-4), 511-527.
11. Perrenoud, Ph., 2000, Unifier les compétences visées sans normaliser les programmes: un défi pour les HEP et les HES santé-social, în *Éducation permanente*, în Revue Suisse pour l’Education des adultes, nr.1, 29-31.
12. Ria, L., Serres, G. & Leblanc, S. (sous presse). De l’observation vidéo à l’observation in situ du travail enseignant en milieu difficile : étude des effets sur des professeurs stagiaires, în *Revue Suisse Des Sciences de l’éducation. Schweizerische Zeitschrift für Bildungswissenschaften* 32 (2010) 1, S. 105-120. Accesat la data de 15.05.2015 la adresa: http://www.pedocs.de/volltexte/2014/8592/pdf/SZBW_2010_1_Ria_ua_De_lobse rvation_video.pdf.
13. Soulisse, M., 2013, „La vidéo au service de l’analyse pratique. Cas pratique”, în *Méthodes et stratégies innovantes d’enseignement apprentissages pour la formation des compétences professionnelles de futurs enseignants pour la maternelle et pour l’école primaire*, La Salle Centro Universitario, pp. 151-167;
14. Star, J. R., Strickland, S., K., 2007, „Learning to observe: using video to improve preservice mathematics teachers’ ability to notice”, în *Journal of Mathematics Teacher Education*, Springer Science+Business Media B.V.